

LASKELMIA HALLITUKSEN ESITTÄMIEN ETUUSLEIKKAUSTEN VAIKUTUKSISTA LAPSIPERHEISIIN

Ensi- ja turvakotien liitto 9/2023

Laskelmat on tehnyt VTT Pertti Honkanen

Saatteeksi

Ensi- ja turvakotien liitto käynnisti yhteistyössä SOSTEn ja valtiotieteen tohtori Pertti Honkasen kanssa suunniteltujen leikkausten kasautuvien vaikutusten arvioinnin hyödyntäen mikrosimulaatiomalleja. Tavoittemme on nostaa esille käytettävissä olevan tiedon pohjalta esiin, mitä vaikutuksia suunnitelluista leikkauksista on erilaisten kotitalouksien kannalta. Tässä Ensi- ja turvakotien liiton raportissa tarkastellaan niiden vaikutuksia erilaisten lapsiperheiden kannalta.

Ensi- ja turvakotien liiton tavoitteena on vaikuttaa siihen, että emotionaalinen, sosiaalinen ja taloudellinen köyhyys vähenee. Lapsiperheköyhyys loukkaa lapsen oikeuksien sopimuksen jokaiselle lapselle takaamaa oikeutta riittävään elintasoon. Velvoite riittävästä elintasosta ja lapsen edusta huolehtimiseen on ensisijaisesti vanhemmilla, mutta jos nämä eivät siihen pysty, vastuu asettuu Suomea velvoittavan lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan valtiolle.

Lapsiperheköyhyydellä on elämän mittaiset vaikutukset lapsen tulevaan elämään. Jos lapsiperheköyhyyttä ei määrätietoisesti vähennetä, se merkitsee inhimillisiä kärsimyksiä, menetettyjä mahdollisuuksia ja merkittäviä kustannuksia julkiseen talouteen myöhemmin. Lapsiperheköyhyyden kehitykseen vaikuttaa työllisyyskehitys, palkkatulojen kehitys sekä yleisen kustannustason kehitys. Lapsiperheiden pärjäämiseen vaikuttaa ratkaisevasti myös se, millaisia päätöksiä yhteiskunnassa tehdään sosiaaliturvaetuuksiin ja toisaalta sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyen.

Pääministeri Orpon hallitusohjelma sisältää tavoitteet tehdä merkittäviä leikkauksia sosiaaliturvaetuuksiin valtion talouden tasapainottamiseksi. Leikkaussuunnitelmilla on kasautuvia vaikutuksia niiden kohteeksi joutuvien ihmisten ja perheiden kannalta. Ensi- ja turvakotien liitto ja monet muut tahot ovat vaatineet sitä, että ennen leikkausten toteuttamista on arvioitava niiden kokonaisvaikutukset, ettei synny kohtuuttomia tilanteita ja kasvateta lapsiperheköyhyyttä leikkausten kasautuvien vaikutusten takia. Hallitus on viemässä leikkaukset sisältäviä hallituksen esityksiä erittäin nopealla aikataululla eteenpäin osana valtion talousarvion valmistelua. Tavoitteina on ennen kaikkea valtiontalouden tasapainottaminen ja työllisyystavoitteet. Leikkausten vaikutuksista ei olla tekemässä arvioita ennakkoon ja lausunnonantajatkin ovat ennätyksellisen lyhyet. Se kertoo siitä, että valmiudet tehdä hallitusohjelman linjauksiin muutoksia ovat erittäin pienet.

Leikkausten ja indeksijäädysten euromääräinen volyymi on historiallisesti poikkeuksellisen suuri. On tärkeää, ettei toisteta 1990-luvun laman virheitä katsomalla vain lyhyellä aikavälillä leikkausten talouteen tuomia säästöjä. On tunnistettava ennakkoon, miten suuria leikkaukset ovat ja miten kohtuuttomiksi ne voivat erilaisten lapsiperheiden arjessa muodostua. On tehtävä näitä tilanteita kohtuullistavia muutoksia hallitusohjelman linjauksiin, vaikka julkisen talouden tilanne on huolestuttava ja velkaantumiskehitystä on kyettävä hillitsemään. On kuitenkin hyvä muistaa, että työllisyysaste on korkea ja viime vuosien velkaantumisen taustalla on koronan ja Ukrainan sodan aiheuttamia poikkeuksellisia menoja.

Laskelmat on tehty yhteistyössä SOSTEn kanssa ja laskelmat ja mikrosimulaatiot on tehnyt VTT Pertti Honkanen.

2. Leikkausten taloudellisia vaikutuksia lapsiperheisiin esimerkkilaskelmien avulla

Ensi- ja turvakotien liitolle tehdyissä laskelmissa keskitytään lapsiperheisiin erilaisista lapsiperhekotitalouksista tehtyjien erimerkkien avulla.

Leikkaukset, joita laskelmissa on huomioitu ovat:

- Työttömyyspäivärahojen lapsikorotusten poistaminen
- Työttömyysturvan suojaosan poistaminen sovitelluissa päivärahoissa
- Ansiosidonnaisen työttömyysturvan 20 %:n alennus 8 viikon työttömyysajan jälkeen
- Yleisen asumistuen omavastuuosuuden korotus
- Yleisen asumistuen korvausprosentin alennus
- Yleisen asumistuen ansiotulovähennyksen poistaminen
- Yleisessä asumistuessa hyväksyttävien asumismenojen alennus Helsingissä (1. kuntaryhmä)
- Indeksijäädytys työttömyysturvan peruspäivärahan määrään, asumistuen normeihin sekä elatustukeen vuonna 2024.
- Lapsilisien korotukset: alle 3-vuotiaan lisä ja yksinhuoltajan korotus

Hallitusohjelmassa olevaa asumismenojen 5 %:n omavastuuta toimeentulotukeen ei ole otettu huomioon. Jos esimerkeissä on ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha ainoana tulona, 20 %:n alennus on otettu huomioon. Jos esimerkeissä on soviteltu ansiosidonnainen päiväraha, 20 %:n alennusta ei ole otettu huomioon. Tässä vaiheessa on hieman epäselvää, miten ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrastus vaikuttaa soviteltuihin päivärahoihin.

Tässä vaiheessa verolakien muutoksia ei ole voitu ottaa huomioon. Todennäköistä on kuitenkin, että verolakien muutosten vaikutukset painottuvat ylempiin tuloluokkiin. Laskelmien lähtöoletuksia on kuvattu myös liitteessä 1.

2.1. Etuusleikkausten vaikutuksia yksinhuoltajatalouksiin

Yhden vanhemman perheiden taloudellinen tilanne on entuudestaan ollut heikko. Perustoimeentulotukea saaneista 29 304 oli yksinhuoltajakotitalouksia vuonna 2022 ja heistä naisyksinhuoltajia oli valtaosa, 26 900. Toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien yleisimmät muut tulolähteet olivat marraskuussa 2022 asumistuki noin 80 prosentilla, työmarkkinatuki tai peruspäiväraha noin 43 prosentilla ja lapsilisä noin 17 prosentilla. (THL 2023.)

Esimerkki 1: Yksinhuoltaja, osa-aikatyö, soviteltu päiväraha, yksi alle 3 v lapsi

Taulukko 1. Pienipalkkainen yksinhuoltaja, joka käy osa-aikatyössä, palkka osa-aikatyöstä 1500 €/kk ja lisäksi hän saa soviteltua päivärahaa. Ansiosidonnainen päiväraha perustuu 2500 €/kk palkkaan. Perheessä yksi alle 3-vuotias lapsi. Esimerkki paikkakuntana Helsinki.

	2023	2024	Muutos	Reaalinen muutos
Palkka	1 500,00 €	1 554,00 €	54,00 €	
Alkuperäinen päiväraha	1 642,09 €	1 555,51 €	-86,58 €	
Soviteltu päiväraha	1 000,00 €	778,51 €	-221,49 €	
Verot	455,58 €	397,55 €	-58,03 €	
Asumistuki	279,26 €	119,17 €	-160,09 €	
Lapsilisät	158,18 €	194,18 €	36,00 €	
Elatustuki	186,97 €	186,97 €	0,00 €	
Toimeentulotuki	0,00 €	0,00 €	0,00 €	
Nettotulot yht	2 668,83 €	2 435,28 €	-233,56 €	-290,63 €
Käytettävissä asumismenojen jälkeen				-10,9%
	1 799,83 €	1 566,28 €	-233,56 €	

Taulukko 2. Pienipalkkainen yksinhuoltaja, käy osa-aikatyössä, palkka 1500 €/kk, lisäksi saa soviteltua päivärahaa. Ansiosidonnainen päiväraha perustuu 2500 €/kk palkkaan. Perheessä yksi alle 3-vuotias lapsi. Jyväskylä.

	2023	2024	Muutos	Reaalinen muutos
Palkka	1 500,00 €	1 554,00 €	54,00 €	
Alkuperäinen päiväraha	1 642,09 €	1 555,51 €	-86,58 €	
Soviteltu päiväraha	1 000,00 €	778,51 €	-221,49 €	
Verot	455,58 €	397,55 €	-58,03 €	
Asumistuki	126,46 €	0,00 €	-126,46 €	
Lapsilisät	158,18 €	194,18 €	36,00 €	
Elatustuki	186,97 €	186,97 €	0,00 €	
Toimeentulotuki	0,00 €	0,00 €	0,00 €	
Nettotulot yht	2 516,03 €	2 316,10 €	-199,93 €	-254,21 €
Käytettävissä asumismenojen jälkeen				-10,1 %
	1 861,03 €	1 661,10 €	-199,93 €	

Molemmilla asuinpaikkakunnilla yksinhuoltajan käytettävissä olevat tulot laskevat merkittävästi. Reaalinen muutos nettotuloissa on Helsingissä 291 euroa ja Jyväskylässä 254 euroa eli molemmissa yli 10 prosenttia. Merkittävimmin tuloja laskevat sovitellun päivärahan ja asumistuen pieneneminen. Käytettävissä olevia tuloja kasvattavat mahdolliset alle 3-vuotiaiden lasten lapsilisän korotukset, mutta ne eivät riitä kompensoimaan muita tulossa olevia leikkauksia. Ilman suunniteltua lapsilisän korotusta leikkausten vaikutus olisi arviolta vielä noin 36 euroa suurempi.

Esimerkki 2: Yksinhuoltaja, osa-aikatyö, peruspäiväraha, yksi lapsi

Taulukko 3. Pienipalkkainen osa-aikatyötä tekevä yksinhuoltaja, perheessä yksi alle 3-vuotias lapsi. Palkka osa-aikatyöstä 1500 €/kk ja saa ansiosidonnaisen päivärahan sijaan enää peruspäivärahaa. Asuinpaikkakunta Helsinki

	2023	2024	Muutos	Reaalinen muutos
Palkka	1 500,00 €	1 554,00 €	54,00 €	
Soviteltu päiväraha	325,36 €	23,02 €	-302,35 €	
Verot	242,64 €	178,69 €	-63,94 €	
Asumistuki	505,94 €	383,59 €	-122,35 €	
Lapsilisät	158,18 €	194,18 €	36,00 €	
Elatustuki	186,97 €	186,97 €	0,00 €	
Toimeentulotuki	0,00 €	0,00 €	0,00 €	
Nettotulot yht	2 433,82 €	2 163,07 €	-270,75 €	-321,45 €
Käytettävissä asumismenojen jälkeen				-13,2%
	1 564,82 €	1 294,07 €	-270,75 €	

Taulukko 4. Pienipalkkainen osa-aikatyötä tekevä yksinhuoltaja, perheessä yksi alle 3-vuotias lapsi. Palkka osa-aikatyöstä 1500 €/kk ja saa ansiosidonnaisen päivärahan sijaan enää peruspäivärahaa. Asuinpaikkakunta Jyväskylä.

	2023	2024	Muutos	Reaalinen muutos
Palkka	1 500,00 €	1 554,00 €	54,00 €	
Soviteltu päiväraha	325,36 €	23,02 €	-302,35 €	
Verot	242,64 €	178,69 €	-63,94 €	
Asumistuki	353,14 €	274,39 €	-78,75 €	
Lapsilisät	158,18 €	194,18 €	36,00 €	
Elatustuki	186,97 €	186,97 €	0,00 €	
Toimeentulotuki	0,00 €	0,00 €	0,00 €	
Nettotulot yht	2 281,02 €	2 053,87 €	-227,15 €	-275,29 €
Käytettävissä asumismenojen jälkeen				-12,1 %
	1 626,02 €	1 398,87 €	-227,15 €	

Tässä esimerkkitalanteessa käytettävissä olevat tulot laskevat euromääräisesti vielä enemmän kuin edellisessä esimerkissä vaikka nettotulot ovat jo lähtökohtaisesti pienemmät. Helsingissä leikkausten reaalin vaikutus osa-aikatyötä tekevän, peruspäivärahaa saavan yksinhuoltajan nettotuloihin on 321 euroa, yli 13 prosenttia ja Jyväskylässä 275 euroa, yli 12 prosenttia.

Esimerkki 3: yksinhuoltaja, osa-aikatyö, kaksi lasta toinen alle 10 v ja toinen yli 10 v

Taulukko 5. Pienipalkkainen yksinhuoltaja, alle 10-vuotias lapsi ja yli 10 vuotias lapsi. Osa-aikatyön palkka on 1500 €/kk. Vaikutus käytettävissä oleviin tuloihin Helsingissä.

	2023	2024	Muutos	Reaalinen muutos
Palkka	1 500,00 €	1 554,00 €	54,00 €	
Verot	156,92 €	172,27 €	15,35 €	
Asumistuki	794,40 €	624,75 €	-169,65 €	
Lapsilisät	326,32 €	346,32 €	20,00 €	
Elatustuki	373,94 €	373,94 €	0,00 €	
Toimeentulotuki	0,00 €	0,00 €	0,00 €	
Nettotulot yht	2 837,74 €	2 726,74 €	-111,00 €	-174,90 €
Käytettävissä asumismenojen jälkeen				-6,2 %
	1 844,74 €	1 733,74 €	-111,00 €	

Taulukko 6. Pienipalkkainen yksinhuoltaja, alle 10-vuotias lapsi ja yli 10 vuotias lapsi. Osa-aikatyön palkka on 1500 €/kk. Vaikutus käytettävissä oleviin tuloihin Jyväskylässä.

	2023	2024	Muutos	Reaalinen muutos
Palkka	1 500,00 €	1 554,00 €	54,00 €	
Verot	156,92 €	172,27 €	15,35 €	
Asumistuki	631,20 €	552,30 €	-78,90 €	
Lapsilisät	326,32 €	346,32 €	20,00 €	
Elatustuki	373,94 €	373,94 €	0,00 €	
Toimeentulotuki	0,00 €	0,00 €	0,00 €	
Nettotulot yht	2 674,54 €	2 654,29 €	-20,25 €	-82,46 €
Käytettävissä asumismenojen jälkeen				-7,3 %
	1 885,54 €	1 865,29 €	-20,25 €	

Helsingissä asuvalla käytettävissä olevien tulojen lasku on 175 euroa ja Jyväskylässä 82 euroa. Helsinkiläiselle osa-aikatyössä käyvälle yksinhuoltajalle käytettävissä olevien tulojen väheneminen on siis yli kaksinkertainen verrattuna Jyväskylässä asuvaan muuten samassa elämäntilanteessa elävään yksinhuoltajaan. Suurimpana selittäjänä käytettävissä olevien tulojen muutokseen ovat asumistuen leikkaukset, jotka koskettavat helsinkiläistä yksinhuoltajaa merkittävästi jyväskyläläistä enemmän.

Esimerkki 4: Yksinhuoltaja, alle 10 v ja yli 10 v lapsi, soviteltu päiväraha

Taulukko 7. Osa-aikatyötä tekevä yksinhuoltaja, kaksi lasta alle 10-vuotias ja yli 10-vuotias. Palkka osa-aikatyössä 1500 €/kk ja saa soviteltua päivärahaa (alkuperäinen palkka 2500 €/kk). Taloudessa on kaksi lasta, alle 10 vuotias ja 10 vuotta täyttänyt. Tilanne Helsingissä asuvalla

	2023	2024	Muutos	Reaalinen muutos
Palkka	1 500,00 €	1 554,00 €	1 500,00 €	
Alkuperäinen päiväraha	1 701,02 €	1 516,75 €	-184,28 €	
Soviteltu päiväraha	1 000,00 €	739,75 €	-260,25 €	
Verot	455,58 €	383,41 €	-72,17 €	
Asumistuki	481,92 €	384,74 €	-97,18 €	
Lapsilisät	326,32 €	346,32 €	20,00 €	
Elatustuki	373,94 €	373,94 €	0,00 €	
Toimeentulotuki	0,00 €	0,00 €	0,00 €	
Nettotulot yht	3 226,60 €	3 015,34 €	-211,26 €	-281,93 €
Käytettävissä asumismenojen jälkeen				-8,7 %
	2 233,60 €	2 022,34 €	-211,26 €	

Taulukko 8. Osa-aikatyötä tekevä yksinhuoltaja, kaksi lasta alle 10-vuotias ja yli 10-vuotias. Palkka osa-aikatyössä 1500 €/kk ja saa soviteltua päivärahaa (alkuperäinen palkka 2500 €/kk). Taloudessa on kaksi lasta, alle 10 vuotias ja 10 vuotta täyttänyt. Tilanne Jyväskylässä asuvalla.

	2023	2024	Muutos	Reaalinen muutos
Palkka	1 500,00 €	1 554,00 €	54,00 €	
Alkuperäinen päiväraha	1 701,02 €	1 516,75 €	-184,28 €	
Soviteltu päiväraha	1 000,00 €	739,75 €	-260,25 €	
Verot	455,58 €	383,41 €	-72,17 €	
Asumistuki	548,29 €	494,99 €	-53,30 €	
Lapsilisät	326,32 €	346,32 €	20,00 €	
Elatustuki	373,94 €	373,94 €	0,00 €	
Toimeentulotuki	0,00 €	0,00 €	0,00 €	
Nettotulot yht	3 292,97 €	3 125,59 €	-167,38 €	-240,64 €
Käytettävissä asumismenojen jälkeen				-7,3 %
	2 503,97 €	2 336,59 €	-167,38 €	

Helsingissä asuvan osa-aikatyötä tekevän ja soviteltua päivärahaa saavan kahden lapsen yksinhuoltajan käytettävissä olevien tulojen lasku on 282 euroa kuukaudessa ja Jyväskylässä 240 euroa.

2.2.Kahden vanhemman perheet

Esimerkki 5: Kaksi vanhempaa, toinen ansiosidonnaisella päivärahalta, toinen osa-aikatyössä, 2 lasta

Taulukko 9. Molemmat vanhemmat ovat ansiosidonnaisella päivärahalta ja toinen heistä käy osa-aikatyössä ja palkka on 800 e/kk. Kokonaan työttömän päiväraha perustuu 2500 euron kuukausipalkkaan ja osa-aikatyötä tekevän 2000 euron kuukausipalkkaan. Perheessä on yksi alle 10-vuotias ja yksi yli 10-vuotias lapsi. Helsingissä asuva perhe.

	Puoliso 1			Puoliso 2			Yhteensä	
	2023	2024	Muutos	2023	2024	Muutos	Muutos	Reaalinen muutos
Palkka	0,00 €	0,00 €	0,00 €	800,00 €	828,80 €	28,80 €	28,80 €	
Ansiosidonnainen päiväraha	1 701,02 €	1 555,51 €	-145,51 €	1 200,00 €	918,01 €	-281,99 €	-427,51 €	
Verot	364,55 €	323,84 €	-40,71 €	318,48 €	242,90 €	-75,58 €	-116,29 €	
Asumistuki	192,47 €	112,94 €					-79,53 €	
Lapsilisät	199,72 €	199,72 €					0,00 €	
Toimeentulotuki	0,00 €	0,00 €					0,00 €	
Puolisoiden nettotulot yht	3 410,18 €	3 048,23 €					-361,95 €	-433,39 €
								-12,7 %
Käytettävissä asumismenojen jälkeen								
	2 321,18 €	1 959,23 €					-361,95 €	

Taulukko 10. Molemmat vanhemmat ovat ansiosidonnaisella päivärahalta ja toinen heistä käy osa-aikatyössä ja palkka on 800 e/kk. Kokonaan työttömän päiväraha perustuu 2500 euron kuukausipalkkaan ja osa-aikatyötä tekevän 2000 euron kuukausipalkkaan. Perheessä on yksi alle 10-vuotias ja yksi yli 10-vuotias lapsi. Jyväskylässä asuva perhe.

	Puoliso 1			Puoliso 2			Yhteensä	
	2023	2024	Muutos	2023	2024	Muutos	Muutos	Reaalinen muutos
Palkka	0,00 €	0,00 €	0,00 €	800,00 €	828,80 €	28,80 €	28,80 €	
Päiväraha	1 701,02 €	1 555,51 €	-145,51 €	1 200,00 €	901,40 €	-298,60 €	-444,12 €	
Verot	364,55 €	323,84 €	-40,71 €	318,48 €	235,10 €	-83,39 €	-124,10 €	
Asumistuki	0,00 €	0,00 €					0,00 €	
Lapsilisät	199,72 €	199,72 €					0,00 €	
Toimeentulotuki	0,00 €	0,00 €					0,00 €	
Puolisoiden nettotulot yht	3 217,70 €	2 926,49 €					-291,22 €	-359,81 €
								-11,2 %
Käytettävissä asumismenojen jälkeen								
	2 377,70 €	2 086,49 €					-291,22 €	

Tässä kahden vanhemman ja kahden lapsen perheessä tehdyillä oletuksilla kotitalouden käytettävissä olevat tulot laskisivat Helsingissä lähes 13 prosenttia eli 433 € kuukaudessa ja Jyväskylässä 11 % eli noin 360 € kuukaudessa.

Ansiosidonnaisen päivärahan 20 % tai 25% leikkausta osa-aikatyössä käyvälle ei ole otettu huomioon, joten reaalinen käytävissä olevien tulojen heikennys voi olla suurempi kuin laskelma osoittaa.

Esimerkki 6: Vanhempia kaksi, molemmat peruspäivärahalla, toinen osa-aikatyössä, alle 10 v ja yli 10 v lapsi

Taulukko 11. Molemmat vanhemmat ovat peruspäivärahalla, toinen vanhemmista osa-aikatyössä 800 €/kk palkalla ja perheessä on kaksi lasta, toinen alle ja toinen yli 10-vuotias. Taulukko kuvaa tilannetta Helsingissä.

	Puoliso 1			Puoliso 2			Yhteensä	
	2023	2024	Muutos	2023	2024	Muutos	Muutos	Reaalinen
Palkka	0,00 €	0,00 €	0,00 €	800,00 €	800,00 €	0,00 €	0,00 €	
Päiväraha	984,29 €	800,02 €	-184,28 €	550,02 €	385,62 €	-164,40 €	-348,68 €	
Verot	168,60 €	121,65 €	-46,95 €	133,14 €	92,27 €	-40,87 €	-87,82 €	
Asumistuki	651,69 €	563,70 €	-87,99 €				-87,99 €	
Lapsilisät	199,72 €	199,72 €					0,00 €	
Toimeentulotuki	3,47 €	430,80 €					427,32 €	
Puolisoiden nettotulot yht	2 887,45 €	2 965,92 €	78,47 €				78,47 €	8,96 €
								0,3 %
Käytettävissä asumismenojen jälkeen								
	1 798,45 €	1 876,92 €					78,47 €	

Taulukko 12. Molemmat vanhemmat ovat peruspäivärahalla, toinen vanhemmista osa-aikatyössä 800 €/kk palkalla ja perheessä on kaksi lasta, toinen alle ja toinen yli 10-vuotias. Taulukko kuvaa tilannetta Jyväskylässä.

	Puoliso 1			Puoliso 2			Yhteensä	
	2023	2024	Muutos	2023	2024	Muutos	Muutos	Reaalinen
Palkka	0,00 €	0,00 €	0,00 €	800,00 €	800,00 €	0,00 €	0,00 €	
Päiväraha	984,29 €	800,02 €	-184,28 €	550,02 €	385,62 €	-164,40 €	-348,68 €	
Verot	168,60 €	121,65 €	-46,95 €	133,14 €	92,27 €	-40,87 €	-87,82 €	
Asumistuki	452,49 €	389,40 €	-63,09 €				-63,09 €	
Lapsilisät	199,72 €	199,72 €					0,00 €	
Toimeentulotuki	0,00 €	356,10 €					356,10 €	
Puolisoiden nettotulot yht	2 684,77 €	2716,92 €	32,15 €				32,15 €	-31,53 €
								-1,2 %
Käytettävissä asumismenojen jälkeen								
	1 844,77 €	1 876,92 €					32,15 €	

Etuuksien suunnitellut leikkaukset johtavat siihen, että esimerkkiperheissä kotitalouden käytettävissä olevat tulot jäävät molemmilla paikkakunnilla alle toimeentulotukinormin. Kummallakaan paikkakunnalla ei ennen etuuksien leikkauksia ole syntynyt oikeutta/tarvetta toimeentulotukeen. Etuuksien leikkausten jälkeen Helsingissä asuva perhe saisi 431 euroa ja Jyväskylässä asuva perhe 356 euroa perustoimeentulotukea. Tämän muutoksen jälkeen Helsingissä asuvan kaksilapsisen perheen käytettävissä olevat reaalitytulot kasvavat noin 9 euroa ja Jyväskylässä asuvan kaksilapsisen perheen reaalitytulot pienenevät 31 euroa. Peruspäivärahan ja toimeentulotuen muutoksia kompensoi se, että nyt perheistä tulee viimesijaisen perustoimeentulotuen saajia.

Näissä kahden lapsen peruspäivärahalla olevissa perheissä, joista toinen vanhempi on osa-aikatyössä tehdyillä päivärahan ja asumistuen leikkauksilla tullaan toisin sanoa kasvattaneeksi yhteiskunnan kuluja perustoimeentulotuen kasvaneilla kuluilla yhteensä 787 eurolla kuukaudessa.

Tämä esimerkki osoittaa hyvin sen, että leikkaamalla etuuksia yhtäällä, se kasvattaa kuluja toisaalla, tässä tapauksessa viimesijaisena perustoimeentulotuen tarpeena. Yksilötasolla toimeentulotuen tarve ja yhteiskunnan tasolla toimeentulotukimenot kasvavat. Lisäksi voidaan synnyttää pitkäaikaisen toimeentulotuen tarvetta ja uusia kannustinloukkuja. Näiden kahden vanhemman kaksilapsisen perheen tilanne muuttuu heikommaksi, mikäli toimeentulotukeen tehdään merkittäviä leikkauksia.

3. Mikrosimulaatiomallin tuottamat tulokset leikkausten vaikutuksista

Seuraavaksi tarkastellaan leikkausten vaikutuksia SISU-mikrosimulaatio -mallin pohjalta tehtyjen tunnuslukujen avulla. Kuvaus mikrosimulaatioon liittyvistä taustaoletuksista taulukkoineen löytyy liitteestä 2. Liitteessä on kuvattu tuloksia erilaisilla simulointivaihtoehdoilla ja erilaisilla tunnusluvuilla.

Sosiaaliturvaleikkausten kasautuvia vaikutuksia selvittävässä kokonaisuudessa SISU-mikrosimulaatiomallilla tehdyt laskelmat osoittavat, että hallituksen suunnittelemat indeksijäädytykset sekä työttömyysturvaan ja asumistukeen kohdistuvat leikkaukset lisäävät köyhyyttä. Pienituloisten määrä tulee kasvamaan vuonna 2024 noin 40 000 henkilöllä. Pienituloissa perheissä elävien lasten määrä kasvaa noin 12 000 lapsella. Lapsiköyhyysaste kasvaa 1,2 prosenttiyksiköllä ja tulisi olemaan noin 14 prosenttia. Ensisijaisten etuuksien leikkaukset kasvattavat toimeentulotuen saajien määrää puolestaan noin 47 000 henkilöllä. Työttömyysturvan ja asumistuen leikkaukset johtavat toimeentulotuen tarpeen kasvuun ja entistä useampi pienituloinen perhe tulee toimeentulotuesta riippuvaiseksi. Se ei kuitenkaan estä tulojen eikä varsinkaan reaalityulojen pienentymistä.

Taulukko 13. Muutokset mikrosimulaation perusteella vuodesta 2023 vuoteen 2024. Vuoden 2023 tarkastelussa oletettu vuoden 2023 lainsäädännön mukaisesti (ml. lapsiperheiden poikkeukset. Vuoden 2024 tarkastelussa huomioitu leikkaukset ja 20 %:n leikkaus ansiopäivärahaan.

	Muutos vuodesta 2023 vuoteen 2024
Lapsiköyhyys	+1,2 %-yksikköä
Pienituloisia	+40 356
Pienituloisia lapsia	+12 658

3. JOHTOPÄÄTÖKSET

Suunnitellut sosiaaliturvaetuuksien leikkaukset tulevat lisäämään köyhyyttä. Erityisen huolestuttavaa on lapsiköyhyyden kasvaminen 1,2 prosenttiyksiköllä. Pienituloisissa lapsiperheissä elävien lasten määrän kasvaa yli 12 000 lapsella. Pienituloisuuden kriteerinä tulojen alittuminen 60 prosentilla mediaanitulosta.

Eri leikkausten yhteisvaikutukset ovat suuria, ehkä suurempia kuin on osattu ajatella ja niillä on selviä kasautuvia vaikutuksia lapsiperheiden tilanteissa. Leikkaukset ovat absoluuttisina summina suuria ja myös suhteutettuna leikkausten kohteena olevien käytettävissä oleviin tuloihin isoja. Suunnitellut sosiaaliturvaetuuksien leikkaukset ovat huolestuttavan suuria yhden vanhemman perheissä, joissa on yksi alle kolmevuotias lapsi ja joissa vanhempi yrittää parantaa perheensä toimeentuloa käymällä osa-aikatyössä, ja joissa vanhempi saa peruspäivärahaa. Helsingissä osa-aikatyötä tekevän, peruspäivärahaa saavan yksinhuoltajan, jolla on yksi alle 3-vuotias lapsi, käytettävissä olevien tulojen reaalinen muutos on noin 321 euroa kuukaudessa eli yli 13 prosenttia. Vastaava reaalisansioiden muutos Jyväskylässä asuvalla samassa elämäntilanteessa elävällä yksinhuoltajalla on 275 euroa kuukaudessa eli yli 12 prosenttia.

Helsingissä osa-aikatyötä tekevän yksinhuoltajan, joka saa soviteltua päivärahaa, ja jolla on yksi alle 3-vuotias lapsi, käytettävissä olevien tulojen reaalinen muutos on noin 291 euroa kuukaudessa. Vastaava reaalisansioiden muutos Jyväskylässä asuvalla samassa elämäntilanteessa elävällä yksinhuoltajalla on 254 euroa. Reaalinen muutos käytettävissä oleviin tuloihin on heillä vähän yli 10 prosenttia.

Työttömyysturvan ja asumistuen leikkaukset johtavat toimeentulotuen tarpeen kasvuun ja entistä useampi pienituloisen perhe tulee toimeentulotuesta riippuvaiseksi. Se ei kuitenkaan tehtyjen laskelmien pohjalta estä käytettävissä olevien tulojen eikä varsinkaan käytettävissä olevien reaalitulojen pientymistä, kun kustannustaso ja inflaatio ovat korkealla. Tämä näkyy tehdyissä Ensi- ja turvakotien liiton esimerkkilaskelmissa erittäin selvästi kahden vanhemman perheissä, joissa on yksi alle 10-vuotias ja yksi yli 10-vuotias lapsi, joissa toinen vanhempi käy osa-aikatyössä. Kummallakaan paikkakunnalla ei ennen etuuksien leikkauksia ole syntynyt näissä perheissä oikeutta/tarvetta toimeentulotukeen. Etuuksien leikkausten jälkeen Helsingissä asuva perhe saisi 430 euroa ja Jyväskylässä asuva perhe 356 euroa perustoimeentulotukea. Tämänkin muutoksen jälkeen Helsingissä asuvan kaksilapsisen perheen käytettävissä olevat tulot kasvavat kuitenkin vain noin 9 euroa ja Jyväskylässä asuvan kaksilapsisen perheen käytettävissä olevat tulot pienenevät 32 euroa. Muutos käytettävissä oleviin tuloihin johtuu pelkästään siitä, että nyt perheistä tulee viimesijaisen perustoimeentulotuen saajia. Mikrosimulaation perusteella toimeentulotukimenot kasvaisivat kaikkinsa yli 170 miljoonaa.

Tämä esimerkki osoittaa hyvin sen, että leikkaamalla etuuksia yhtäällä, se kasvattaa kuluja toisaalla, tässä tapauksessa viimesijaisessa perustoimeentulotuksessa. Lisäksi voidaan synnyttää pitkäaikaisen toimeentulotuen tarvetta ja uusia kannustinloukkuja. Näiden kahden vanhemman kaksilapsisen perheen tilanne muuttuu selvästi laskelmissa todettua heikommaksi, mikäli toimeentulotukeen tehdään merkittäviä leikkauksia.

Lapsi- ja vauvaperheen köyhyydellä on jopa elämänmittaiset vaikutukset lapsen elämään. Se näkyy lapsen elämässä myöhemmin keskimääräistä yleisempinä mielenterveys-, päihde- ja syrjäytymis- ja muina ongelmina. Pääministeri Orpon hallituksen tavoitteena on hallitusohjelman mukaan rakentaa ”välittävä ja vahvaa Suomi”. Sosiaaliturvaetuuksien leikkausten käytännön viesti lapsiperheille ei ole välittäminen, kun leikkauksilla saadaan aikaan rajuja ja kasautuvia vaikutuksia käytettävissä oleviin reaalituloihin lapsiperheissä ja erityisesti yhden vanhemman perheissä. Yhden vanhemman perheisiin kohdistuvat isot kasautuvat vaikutukset kohdistuvat niissä elävien lasten terveen kehityksen mahdollisuuksien lisäksi myös erityisesti naisiin. Kun lapsiperheet joutuvat toimeentulonsa kanssa ahtaalle, sillä on väistämättä vaikutuksia perheiden halukkuuteen ja mahdollisuuksiin hankkia lapsia. Vaikutukset ovat kielteiset siten myös syntyvyyteen, joka on jo entuudestaan ennätyskellisen alhaisella tasolla.

Hallituksen tulisi arvioida uudelleen suunnitelmat poistaa työttömyyspäivärahojen lapsikorotukset, työttömyysturvan suoja-osa sovitelluista päivärahoista, ja erityisesti useat yleiseen asumistukeen suunnitellut leikkaukset. Siten kohtuuttomien tilanteita voitaisiin välttää ja lisätä tulevaisuuden uskoa yksinhuoltaja- ja muissa lapsiperheissä. Kun asumiskulut vievät ison osan lapsiperheiden käytettävissä olevista tuloista, yleisen asumistuen omavastuuosuuden

korotus, asumistuen korvausprosentin alennus ja yleisen asumistuen ansiotulovähennyksen poistaminen ovat vaikutuksiltaan kohtuuttomia. Viimeksi mainitulla on myös vaikutuksia mahdollisuuksiin tehdä ja ottaa vastaan osa-aikatyötä ilman, että perheen käytettävissä olevat tulot pienenevät osa-aikatyöstä huolimatta. Erityisen raskaita asumistukeen liittyvät leikkaukset ovat kuntaluokituksen muuttuessa Helsingissä, jossa asumiskulut ovat korkeat.

Ihmisten ja perheiden kannalta kohtuuttomia tilanteita ei saa syntyä. Perheille on annettava myös riittävästi varautua eri leikkaustoimien vaikutuksiin säätämällä leikkausten voimaantulolle riittävän pitkä siirtymäaika.

Oikeudenmukaisuuden näkökulmasta on kohtuutonta, että pienituloisten ja jo entuudestaan heikossa asemassa oleviin lapsiperheisiin kohdistuu kasautuvasti niin suuria ja lapsiperheköyhyyttä selvästi kasvattavia vaikutuksia. Hallituksen tulee arvioida uudelleen verokevennykset, esimerkiksi suurituloisimpia koskettava ns. solidaarisuusvero, koska se käytännössä entisestään parantaa jo entuudestaan erittäin hyvässä taloudellisessa tilanteessa elävien asemaa.

On myös perusteltua ja kohtuullista arvioida tarkasti sitä, miten valtion tuloja voidaan kasvattaa ja kohdentaa leikkauksia muualle suunniteltua enemmän kuin lapsiperheissä vakavia ongelmia tuottaviin sosiaaliturvan mittaviin leikkauksiin. Mittavat leikkaukset lapsiperheisiin tuottavat elämänmittaisesti lasten elämään haittavaikutuksia ja pitkällä aikavälillä suuria kustannuksia julkiselle taloudelle.

4. LIITTEET

LIITE 1. ESIMERKKILASKELMIEN OLETUKSET

- Verrataan vuoden 2023 lainsäädäntöä hallituksen esittämään olettamalla, että leikkaukset ovat voimassa koko vuoden 2024. Vertailukohdasta poistetaan kuitenkin vuonna 2023 väliaikaisesti voimassa olleet lapsiin liittyvin tulonsiirtojen korotukset: lapsilisän yksinhuoltajakorotuksen korotus, työttömyysturvan lapsikorotusten korotus, lapsia koskevat toimeentulotuen perusosan korotukset.
- Oletetaan vuoden 2023 verolainsäädäntö. Keskimääräinen kunnallinen veroprosentti
- Tuloverot lasketaan olettamalla, että kuukausitulot ovat koko vuoden samanlaiset. (Kun vuoden -2024 verolainsäädännöstä on tarkempaa tietoa, voidaan verotus laskea uudelleen).
- Laskelmassa otetaan inflaatio huomioon seuraavasti: Esimerkkilaskelmissa oletettu ansiosidonnaisen päivärahan perusteena oleva palkka tai osa-aikatyön palkka kohoaa 3,6 % vuonna 2024 vuoteen 2023 verrattuna. Vuodelle 2024 oletetaan kuluttajahintojen nousuksi 2,4 %. Reaalinen muutos esitetään vuoden 2023 rahana.
- Asumiskustannusten oletetaan olevan Kelan perustoimeentulossa soveltamien ohjearvojen mukaan (Perustoimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen kuntakohtaiset rajat 2023). Esimerkkikunnat ovat Helsinki ja Jyväskylä. Yleisessä asumistuessa Helsinki kuuluu 1. kuntaryhmään ja Jyväskylä 3. ryhmään

Kohtuulliset asumismenot Kelan taulukon mukaan. Samoja arvoja sovelletaan sekä vuodelle 2023 että 2024.

Paikkakunta	Kuntaryhmä	Henkilöitä			
		1	2	3	4
Helsinki	1	694	869	993	1089
Jyväskylä	3	528	655	789	840

LIITE 2. MIKROSIMULAATIOIDEN TAUSTAOLETUKSISTA JA TAULUKOT

Seuraavassa taulukossa on kuvattu tehtyjen analyysien pohjalla käytettyä dataa ja lainsäädäntöä niiden vuoden mukaan. Ajonumeroita (1-6) käytetään kuvaamaan tulosten esittelytaulukoissa kuvaamaan esitettyjen simulointiajojen tuloksia (Simulointituloksia vertailtaessa havainnollisinta on verrata ajoja 2 ja 6 eli vuoden 2023 lainsäädäntöä poikkeuksineen ja vuoden 2024 lainsäädäntöä oletettuine leikkauksineen. Ansiopäivärahan 20 %:n leikkaus on arvioitu satunnaisluvuilla täyteen päivärahaan 70 prosentille ansiosidonnaisen saajista. Sen sijaan 25 %:n leikkausta 34 työttömyysviikon jälkeen ei ole ryhdytty arvioimaan.

AJOT	Data	Lainsäädäntö	
0	2021	2021	
1	2021	2022	
2	2021	2023	Vuoden 2023 lainsäädäntö, ml. lapsiperheiden poikkeukset
3	2021	2023+leikkaukset	Pääosa leikkauksista lisätty vuoden 2023 lainsäädäntöön (ei ansiopäivärahan ns. porrastusta)
4	2021	2024	Vuoden 2024 lainsäädäntö perusoletuksin (indeksikorotukset ym.)
5	2021	2024+leikkaukset	Pääosa leikkauksista lisätty vuoden 2024 lainsäädäntöön
6	2021	2024+leikkaukset	Kuten edellinen, mutta myös ansiopäivärahan 20 %:n leikkaus arvioitu

AJO		0	1	2	3	4	5	6
Gini	kerroin	29,22	29,5	29,25	29,52	29,12	29,3	29,45
Pienituloisuusaste	%	13,87	14,53	14,11	14,98	13,82	14,44	14,83
Lapsiköyhyys	%	12,68	13,33	12,79	14,44	13,13	13,75	13,99
s90/s10	suhdeluku	6,4	6,52	6,41	6,57	6,34	6,42	6,49
Mediaanitulo	€/v	26 578	26 314	26 313	26 281	26 303	26 254	26 153
Alimman desiilin yläraja	€/v	14 699	14 500	14 277	14 208	14 590	14 432	14 361
Pienituloisia	henkilöitä	769 403	806 077	782 661	831 086	766 702	800 908	823 017
Pienituloisia lapsia	henkilöitä	130 764	137 460	131 631	148 984	135 452	141 841	144 289

Seuraavissa taulukoissa on kuvattu eräin keskeisin tunnusluvuin leikkausten vaikutusta väestötasolla eri vertailuin.

AJOJEN VERTAILU	5/0	6/4	6/2
Gini	0,23	0,33	0,2
Pienituloisuusaste	0,96	1,01	0,72
Lapsiköyhyys	1,31	0,86	1,2
s90/s10	0,09	0,15	0,08
Mediaanitulo	-425	-297	-160
Alimman desiilin yläraja	-338	-491	83,84
Pienituloisia	53 614	61 683	40 356
Pienituloisia lapsia	13 525	18 220	12 658

AJOJEN VERTAILU	5/0	6/4	6/2
Työttömyysturvamenot, milj.€	-1 043	-997	-948
Toimeentulotuen saajat	60 437	46 084	47 118
Toimeentulotukimenot, milj.€	215	172	171
Yleisen asumistuen saajat	-73 595	-69 720	-65 445
Yleisen asumistuen menot, milj.€	-277	-275	-224
Käytettävissä olevat rahatulot, milj.€	-1 980	-760	-721
Verot ja maksut yhteensä, , milj.€	716	-325	-127